

ลดความเหลื่อมล้ำบ้านเกิดด้วย Hometown Tax

พิรุณ ชมสุข | เพชรลักษณ์ บุญญาคุณากร | จิรวัฒน์ กู่งาม
ฝ่ายนโยบายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย

“คงจะดีไม่น้อย หากภาษีที่เราจ่าย จะมีส่วนช่วยพัฒนาท้องถิ่น นอกจากได้รับของสมนาคุณแล้ว ยังสามารถนำไปลดหย่อนภาษีได้” การย้ายเข้าสู่เมืองใหญ่ เพื่อเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและ การจ้างงานที่ดีขึ้น ส่งผลให้ประชากรในชนบทของญี่ปุ่นลดลง ท้องถิ่นจึงไม่สามารถจัดเก็บภาษีจาก คนในพื้นที่ได้เพียงพอต่อการจัดทำบริการสาธารณะ รัฐบาลกลางจึงแก้ปัญหาด้วยการใช้ระบบ ชำระภาษีให้บ้านเกิด (Hometown Tax: HTT) เพื่อเปิดโอกาสให้คนย้ายถิ่นมีส่วนร่วมพัฒนาบ้านเกิด ช่วยให้ท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองใหญ่กับชนบท ความสำเร็จนี้มีหลายมิติ ที่ไทยอาจนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองหลักกับ เมืองรอง และช่วยให้การจัดทำบริการสาธารณะสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุด

(ที่มา: กรุงเทพธุรกิจ, ยิงจ่าย 'ภาษี' ยังได้ของอร่อยระบบจ่ายภาษีที่ให้แก่คนญี่ปุ่นเอมบี)

• Hometown Tax เป็นอย่างไรและเหตุใดต้องลงเอยด้วยนโยบายนี้

“Hometown Tax หรือ Furusato Nozei (ふるさと納税) เป็นระบบการชำระภาษีให้บ้านเกิดของประเทศญี่ปุ่นที่ประกาศใช้เมื่อปี 2551 ในสมัยนายชินโสะ อาเบะ นายกรัฐมนตรี เพื่อเปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมช่วยฟื้นฟู และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างท้องถิ่นในเขตเมืองกับ เขตชนบท ผ่านการบริจาคเงินให้แก่ท้องถิ่นโดยตรง ผู้บริจาคสามารถนำไปเฉลี่ยไปลดหย่อนภาษีประจำปีได้ ขณะเดียวกันก็ได้รับสินค้าประจำท้องถิ่น เป็นของขวัญแทนค่าของคุณ

ประเทศญี่ปุ่นเคยเผชิญปัญหา ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่

พลเมืองอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อหาโอกาสที่ดีมากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นจัดเก็บภาษีรายได้ลดลง ไม่สามารถนำไปจัดทำบริการสาธารณะได้เพียงพอ

เงินอุดหนุนจากส่วนกลาง เพื่อพัฒนาท้องถิ่นยังไม่เพียงพอ

การให้เงินอุดหนุนเพื่อช่วยเหลือปีต่อปี ทำให้ท้องถิ่นขาดการพัฒนาในระยะยาว และกรณีมีเหตุฉุกเฉินไม่สามารถช่วยได้ทันเวลา

ふるさと納税

[Furusato Nozei]

ประกาศใช้ Hometown Tax เป็นตัวช่วยพัฒนาท้องถิ่น

ประชาชนเลือกบริจาคโดยตรง เพื่อสนับสนุนท้องถิ่นใดก็ได้ และนำไปลดหย่อนภาษีเงินได้

ผู้บริจาคจะได้รับของขวัญแทนค่าของคุณ

ท้องถิ่นที่ได้รับเงินบริจาค จะส่งสินค้าในพื้นที่ เป็นของสมนาคุณให้แก่ผู้บริจาค

(ที่มา: จาตุรงค์ เทพธาดา (2562) “สิทธิประโยชน์ทางภาษีในการบริจาคเงินและทรัพย์สินให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายภาษี) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

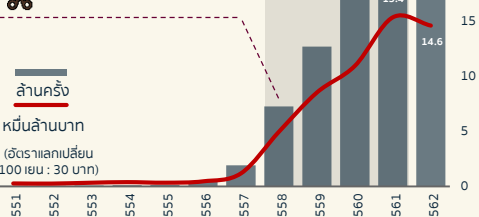
• เคล็ดลับความสำเร็จและสาเหตุที่ Hometown Tax ได้รับความสนใจ

“รัฐบาลญี่ปุ่นออกแบบนโยบาย ให้ทุกคนเข้าใจและใช้งานง่าย”

- สร้างทางเลือกให้แก่ผู้เสียภาษี แบ่งภาษีเงินได้ส่วนหนึ่งให้แก่ ท้องถิ่นอื่นก็ได้ และสนับสนุน ช่วยเหลือ หรือตอบแทนบ้านเกิดได้โดยตรง
- ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมกับการ จัดทำบริการสาธารณะขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น
- กระตุ้นการแข่งขัน ระหว่างองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดทำ และพัฒนาบริการสาธารณะที่มี ประสิทธิภาพ

“ความสำเร็จ ที่ต้องถอดบทเรียน”

- 1. ลด ละ เลิก แบบฟอร์ม One-Stop Service
- 2. เพิ่มเพดานลดหย่อนภาษี

(ที่มา: 1) กระทรวงกิจการภายในและการสื่อสาร ประเทศญี่ปุ่น, รายงานการศึกษารวมงานบ้านเกิด - 3. 5. 3 และ 3. 5. 4 (平成19年10月) 2) Kay Hasegawa (2017), Japan's "Furusato Nozei" (Hometown Tax): Which Areas Get How Much, and Is it Really Working? 3) Motohiro Sato, Good and Bad Fiscal Decentralization 4) Nippon.com

- ปี 2551 เริ่มใช้นโยบาย มีผู้สนใจบริจาคเพียง 5.4 หมื่นครัวเรือน ยอดบริจาค 2.4 พันล้านบาท
- ปี 2558 รัฐบาลปรับนโยบายหลายด้าน ทำให้เงินบริจาคเพิ่มขึ้น
 - 1) ลด ละ เลิก แบบฟอร์มบริจาค และสนับสนุน การยื่นขอคืนภาษี แบบ One-Stop Service
 - 2) เพิ่มเพดานลดหย่อนภาษี จาก 10% เป็น 20% 3) ท้องถิ่นแข่งขันพัฒนาสินค้าดึงดูดเงินบริจาค
- ปี 2561 ท้องถิ่นแข่งขันดึงดูดเงินบริจาค ด้วยของสมนาคุณมูลค่าสูงจนเกิดปัญหาขาดทุน รัฐบาลจึงกำหนดมูลค่าของสมนาคุณไม่เกิน 30% ของเงินบริจาค ทำให้ยอดเงินบริจาคลดลงเล็กน้อย แต่จำนวนครัวเรือนบริจาค Hometown Tax ยังเพิ่มขึ้น
- ปี 2562 มียอดบริจาคถึง 14.6 หมื่นล้านบาท มีจำนวนครัวเรือนกว่า 23 ล้านครัวเรือน

• Hometown Tax มีบทบาทสำคัญในการช่วยบรรเทาหลากหลายปัญหาในญี่ปุ่น

ฟื้นฟู “เมืองผู้สูงอายุ” ได้อย่างตรงจุด

เมือง Tara-chō จังหวัด Saga

- คนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อัตราการเกิดลดลงเรื่อยๆ
- ส่วนใหญ่ทำเกษตร ทำอุตสาหกรรมลดลง เพราะขาดแรงงาน
- ได้รับเงินจาก Hometown Tax 742 ล้านเยน มาปรับปรุงพื้นที่เกษตร ที่ลาดชันให้เป็นพื้นที่ราบ เพื่อให้ผู้สูงอายุเก็บเกี่ยวผลผลิตได้สะดวก
- นอกจากนี้ ยังช่วยสนับสนุนการดูแลและทุนการศึกษาเด็กในท้องถิ่น

(ที่มา: https://www.furusato-tax.jp/feature/a/katsuryoku_column-vol11)

ช่วยเกษตรกรที่ได้รับ “ผลกระทบจาก COVID-19” อย่างทันท่วงที

เมือง Kasaoka จังหวัด Okayama

- มาตรการปิดร้านอาหารเพื่อสกัดการแพร่ระบาดของ COVID-19 ทำให้เกษตรกรไม่สามารถส่งขายหัวหอมให้แก่ร้านอาหารได้ เกษตรกรต้องทิ้งหัวหอมจำนวนมากถึง 180 ตัน
- ท้องถิ่นตัดสินใจเพิ่มช่องทางจำหน่ายหัวหอม โดยเสนอเป็นของสมนาคุณแก่ผู้บริจาคเงิน ผ่าน Hometown Tax มีผู้สนใจ 10,000 คน

(ที่มา: <https://rakuten.today/blog/japans-hometown-tax-program.html>)

บรรเทาภัยพิบัติจาก “แผ่นดินไหว” ได้ทันเวลา

เมือง Kumamoto จังหวัด Kumamoto

- เกิดอุทกภัยและดินถล่มฉับพลันหลังเกิดแผ่นดินไหว ปี 2562
- ท้องถิ่นต้องระดมเงินกู้ช่วยเหลือเพิ่มเติมจากเดิมที่ทำผ่านหน่วยงานราชการที่ใช้เวลาพิจารณาหลายชั้น ใช้เวลานานกว่าจะได้รับเงิน
- ได้รับเงินจาก Hometown Tax มากกว่า 570 ล้านเยน มาช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติได้ทันเวลา
- ผู้ที่บริจาคได้รับเครื่องปั้นดินเผาเซรามิกส์ที่แตกเสียหายจากแผ่นดินไหว โดยใช้ทองคำมาเชื่อมต่อ ด้วยเทคนิคอาจิเมะ

(ที่มา: https://www.furusato-tax.jp/feature/a/katsuryoku_column-vol13)

ช่วยสนับสนุน “ค่าใช้จ่ายแข่งโอลิมปิกส์” แก่นักกีฬาฟันดา

เขต Shibuya มหานคร Tokyo

- รายได้จากการโฆษณา และค่าเข้าชมการแข่งขันของสมาคมฟันดา ลดลงจากผลกระทบ COVID-19 ทำให้นักกีฬาไม่มีเงินเพียงพอ สำหรับใช้ฝึกซ้อมและเดินทางไปแข่งขันโอลิมปิกเกมส์
- การระดมเงินผ่าน Hometown Tax เป็นอีกช่องทาง ที่ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายแก่นักกีฬาฟันดา ให้มีโอกาสทำตามความฝัน

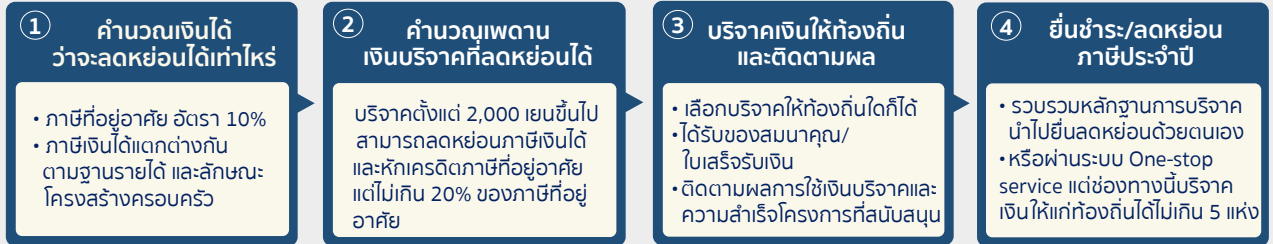

(ที่มา: https://www.furusato-tax.jp/gcf/1232?top_gcf_gcf)

- ถอดบทเรียนความสำเร็จ -

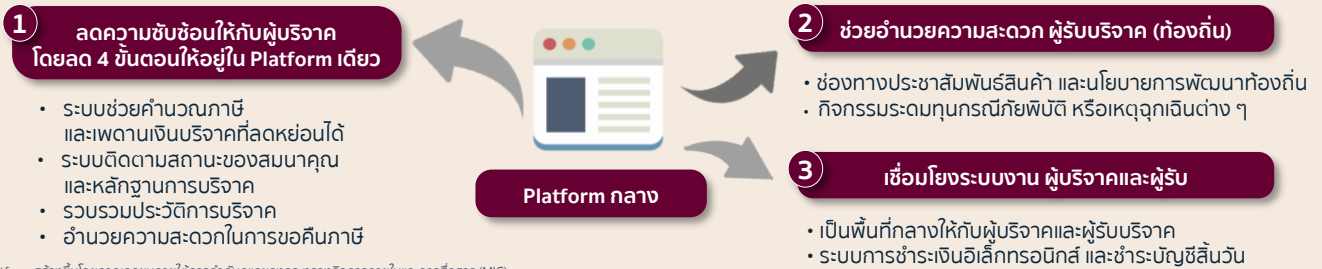
1. Platform และ One-stop service ช่วย “ลด ละ เลิก” ความซับซ้อนในการยื่นภาษี Hometown tax

แบบเดิม “ผู้บริจาค” จะต้องคำนวณยอดลดหย่อนและกรอกแบบฟอร์มขอลดหย่อนภาษีเอง

แบบใหม่ มี Platform แบบ One-stop service* ที่ช่วยลดขั้นตอน ให้แก่ ผู้บริจาค และเพิ่มช่องทางสื่อสารให้กับผู้รับบริจาค ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน

เช่น เว็บไซต์ <https://www.furusato-tax.jp/> ของ TRUST BANK, Inc. ที่เชื่อมโยงระบบงานต่าง ๆ เพื่อรองรับผู้ใช้บริการแบบครบวงจร

2. โครงสร้างระบบภาษีญี่ปุ่นออกแบบให้คนมีส่วนร่วมในการเสียภาษีให้แกท้องถิ่นมากขึ้น

ตัวอย่างคำนวณภาษีเบื้องต้น*

ชื่อ : นายพुरुชาติ
สถานะ : โสด
รายได้ : 5 หมื่นบาท/เดือน

1 ภาษีเงินได้ที่ต้องจ่ายประจำปี

“ออกแบบระบบภาษีให้คนมีส่วนร่วมในการเสียภาษีท้องถิ่นผ่านภาษีที่อยู่อาศัย”

- เสียภาษีเงินได้ 18,720 บาท
- ภาษีที่อยู่อาศัยให้ท้องถิ่น 36,690 บาท คิดเป็น 6% ของรายได้ทั้งปี

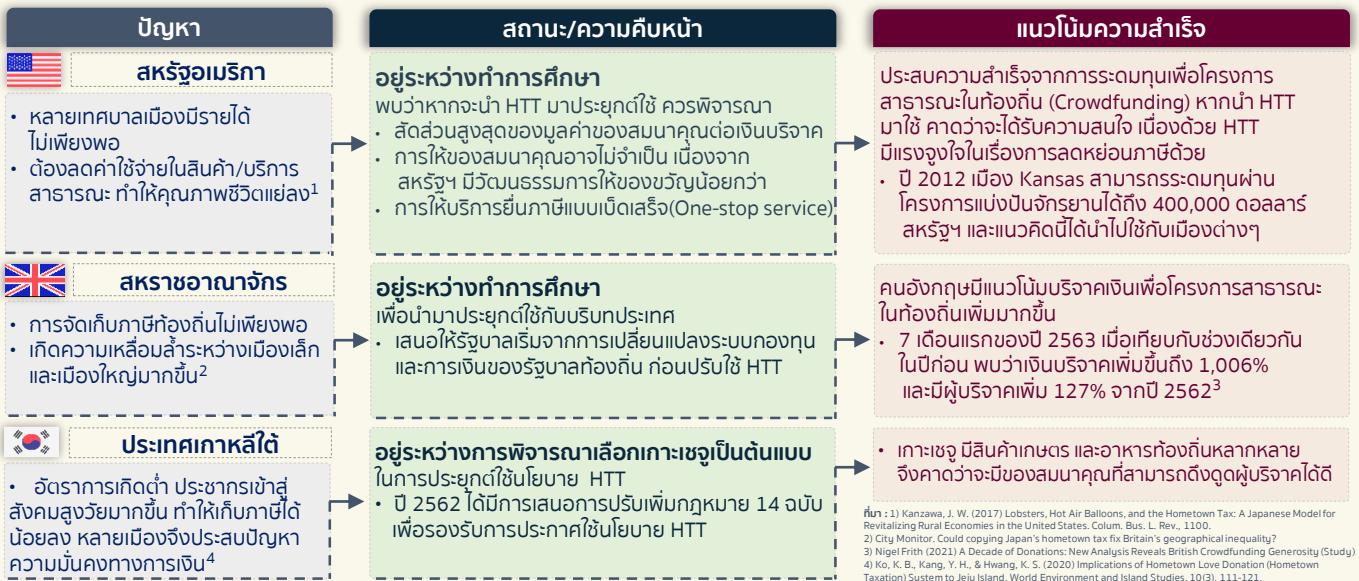
2 เพดานเงินบริจาคที่ได้รับลดหย่อนสูงสุด

“เพิ่มเพดานลดหย่อนภาษีกว่าเดิมถึง 2 เท่า”

- จากเดิมเพดานภาษี 10% เพิ่มเพดานลดหย่อนภาษีเป็น 20% ทำให้ลดหย่อนภาษีได้สูงสุด 3,900 บาท เมื่อบริจาคตั้งแต่ 600 - 4,500 บาท

* คำนวณภายใต้เงื่อนไข อัตราแลกเปลี่ยน 100 เยน : 30 บาท และเป็นการคำนวณภาษีเบื้องต้นแบบสมมติฐานไม่มีรายการลดหย่อนอื่นๆ รายจ่ายทางภาษีที่แต่ละคนต้องจ่ายจริง อาจแตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะบุคคล

จากความสำเร็จของญี่ปุ่น ทำให้อาหลายประเทศสนใจศึกษา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง

ที่มา : 1) Kanazawa, J. W. (2017) Lobsters, Hot Air Balloons, and the Hometown Tax: A Japanese Model for Revitalizing Rural Economies in the United States. *Colum. Bus. L. Rev.*, 1100.
2) City Monitor. Could copying Japan's hometown tax fix Britain's geographical inequality?
3) Nigel Frith (2021) A Decade of Donations: New Analysis Reveals British Crowdfunding Generosity (Study)
4) Ko, K. B., Kang, Y. H., & Hwang, K. S. (2020) Implications of Hometown Love Donation (Hometown Taxation) System to Jeju Island. *World Environment and Island Studies*, 10(3), 111-121.

มองญี่ปุ่น มองไทย สู่การนำมาประยุกต์ใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำบ้านเกิด

จากการถอดบทเรียน Hometown Tax ของญี่ปุ่น จะเห็นว่ามิตินี้ที่ไทยอาจลองนำมาประยุกต์ใช้ได้ อาทิ การสร้างแรงจูงใจให้คนอยากบริจาคเงินให้กับท้องถิ่นมากขึ้น ด้วยการให้ของสมนาคุณหรือสามารถนำเงินบริจาคไปลดหย่อนภาษีได้ ซึ่งเป็นการต่อยอดการรับบริจาคที่บางท้องถิ่นมีการระดมเงินผ่านกองทุนต่างๆ (เช่น กองทุนผ้าป่า) อยู่แล้ว ดังนั้น หากสามารถเพิ่มช่องทางการระดมเงินทุนให้มีความหลากหลายและดึงดูดได้มากขึ้น เงินบริจาคเหล่านี้จะสามารถนำไปใช้สนับสนุนและตอบโจทย์การพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างตรงจุดและต่อเนื่องมากขึ้น

ที่ผ่านมา...ไทยมี 2 ตัวอย่างท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการระดมเงินทุนและนำเงินบริจาคไปแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด

1. ระดมเงินทุนแก่ก้อน “สร้างบ้าน สร้างงาน” ให้ผู้ยากไร้

เทศบาลตำบลท่าคันโท อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

- 64 ครอบครัวเป็นผู้ยากไร้ ขาดแคลนที่อยู่อาศัยและรายได้ ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน
- เทศบาลได้ระดมเงินทุนผ่านการลงขันผ้าป่าแก่ก้อน เพื่อสร้างบ้าน โรงเรียน และมอบอุปกรณ์ให้ครัวเรือนมีอาชีพ เช่น เมล็ดพันธุ์ พันธุ์สัตว์ ภายใต้โครงการ **กาฬสินธุ์แอปปีนเนส โมเดล 2019 “คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”**
- ปัจจุบันครัวเรือนผู้ยากไร้ ได้รับการยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างงาน สร้างอาชีพเกิดรายได้ที่ยั่งยืน

2. อบต. เข้มแข็ง พร้อมพัฒนาสวัสดิการดูแลประชาชน

อบต.หนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

- ในอดีตเป็นชุมชนที่มีโครงสร้างพื้นฐานไม่ดี ไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา พร้อมใช้งานได้ทั่วถึง
- **อบต. ได้วางแผนการพัฒนา มุ่งแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ** 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการประกอบอาชีพ สวัสดิการ และการศึกษา
- จัดตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต” จากจิตอาสา และบางโครงการได้ระดมเงินบริจาคจากชาวบ้านในพื้นที่
- ปัจจุบันมีสวัสดิการแก่ชุมชน ได้แก่ ศูนย์เจริญวัย-เด็กเล็ก สร้างโรงพยาบาลด้วยตนเอง รถรับ-ส่งนักเรียน ฯลฯ

ที่มา: 1) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาเมือง (2563) ความคิดและการทำงานขององค์กรสวัสดิการของสมคิด เลิศหลีกภัยอดีตนายกรัฐมนตรีเมืองหนองป่าครั่ง 2) หนังสือพิมพ์แนวหน้า (2561) กาฬสินธุ์ลงขันทอดผ้าป่าแก่ก้อนสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้

ทั้งนี้ หากสนใจนำแนวคิด Hometown Tax มาประยุกต์ใช้ ไทยอาจต้องปรับให้สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมของประเทศ โดยยึดหลักการ “โปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่สร้างภาระ”

• ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประยุกต์ใช้นโยบาย Hometown Tax

ภาครัฐ

- มีเครื่องมือทางการคลังหลากหลาย
- อาจได้รับอาสาสมัครจากภาคีที่มีผู้ยินดีเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้น

ผู้บริจาค

- มีช่องทางลดหย่อนภาษีมากขึ้น
- มีส่วนร่วมพัฒนาบ้านเกิด
- มีโอกาสได้รับของสมนาคุณ
- ช่วยลดต้นทุนสาขาธุรกิจชุมชน

ท้องถิ่น (ผู้รับบริจาค)

- มีแหล่งรายได้มากขึ้น
- มีอิสระทางการคลังมากขึ้น
- ลดการพึ่งพิงงบประมาณประเทศ
- เกิดการจ้างงานในพื้นที่เพิ่มขึ้น

ประชาชนในพื้นที่

- ได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะที่ตรงกับความต้องการ

ประชาชนทั่วไป

- มีโอกาสได้รับความช่วยเหลือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น เงินบริจาคภัยพิบัติ

• ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการรวบรวมความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ หากไทยจะลองประยุกต์ใช้ Hometown Tax

- 1 การประยุกต์ใช้ Hometown Tax ในระยะแรก อาจทดลองใช้ในขอบเขตที่จำกัด (Sandbox)**
เพื่อให้ภาครัฐสามารถติดตามประสิทธิภาพของนโยบายได้ใกล้ชิด เข้าใจปัญหา และหาแนวทางแก้ปัญหา ก่อนนำไปใช้ทั้งประเทศ เช่น ทดลองใช้กับจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวน้อย 10 อันดับแรก
- 2 กำหนดสัดส่วนมูลค่าของสมนาคุณต่อเงินบริจาคให้เหมาะสม**
เพื่อให้ท้องถิ่นมีเงินทุนเหลือหลังจากหักค่าใช้จ่ายของสมนาคุณแล้ว เช่น กำหนดที่ 30% ของเงินบริจาคคล้ายประเทศญี่ปุ่น
- 3 ของสมนาคุณอาจอยู่ในรูปแบบของการบริการ หากสอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมมากกว่า**
ไม่จำกัดว่าต้องอยู่ในรูปของสินค้าเท่านั้น เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้บริจาคมากขึ้น เช่น แพคเกจบริการ ส่วนลดค่าที่พัก ส่วนลดค่าร้านอาหาร
- 4 ภาครัฐและภาคเอกชนสามารถร่วมกันนำเอาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยขับเคลื่อนนโยบาย**
เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประยุกต์ใช้ระบบ e-Donation เชื่อมโยงโครงข่ายด้านบริการ อินช่าระเงินระหว่างผู้บริจาค ผู้รับบริจาค และภาครัฐ
- 5 นำไปต่อยอดเป็นช่องทางระดมเงินทุนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เช่น สนับสนุนธุรกิจสมัยใหม่ (Startup)**
เพื่อช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับท้องถิ่นทั้งในด้านสินค้าและบริการ เช่น สินค้าสาธารณะที่จำเป็นในพื้นที่ อาทิ ระบบติดตามรถสาธารณะ เป็นต้น